

II. Országos Diákszínházi Fesztivál – zöld szekció

Pécs, 2019. április 26-28.

Jászay Tamás

Sokszor mondtam és írtam le már: egy fesztiválon az előadások mindig párbeszédbe lépnek egymással, kiegészítik, újraírják, magyarázzák egymást, akár még ki is oltják egymás hatását. Az elméletek arra jók, hogy a gyakorlat jegyében bármikor lazán elhajítsuk őket, és most épp ez történik. A pécsi ODF-en a zöld szekció tagjaként – Lipták Ildikó drámatanárral és Vidovszky György rendezővel közösen – tíz előadásról gondolkodhattam, és most, amikor a fesztiválról szóló beszámolót írom, jövök rá, hogy milyen kevés közös pont volt felfedezhető közöttük. Ez persze egyáltalán nem baj, sőt, éppenséggel olvasható a diákszínjátszás sokszínűségének jeleként is, mindenesetre egyetlen, összefüggő történet elmesélése helyett a továbbiakban tíz kicsi mesét ajánlok az olvasó figyelmébe, az előadások megtekintési sorrendjében. Az időrendhez csak azért ragaszkodom, mert mint az utolsó szakmai beszélgetésen megállapítani kényszerültünk, mindaz, amit láttunk, háborútól háborúig terjedt – lehet, hogy ez lenne a közös nevező?

Adyák 12. – *A hajnalok itt csendesek*, rendezte O. Szabó Soma

Mintha időutazáson lennénk a debreceni előadást nézve, annak minden bájos bumfordiságával és néha szívbe-lélekbe markoló komorságával együtt. Most lebuktatom magam: nem ismertem Borisz Vasziljev hasonló című könyvét, se a belőle készült háromórás(!) szovjet filmposzt, de sebjaj, tanulni sosem késő. És amiről beszél ez a nyíltan és őszintén propagandisztikus műremek, az igenis fontos és átgondolásra érdemes téma, még ha a körítés számos elemében megmosolyogtató is már ma.

1942, valahol a szovjet hátsószékhelyen, a vésszen közeledő náci csapatok elől az erdőben bujkál, aki tud. A háborúnak az a fázisa ez, amikor már nőket is besoroztak katonának: a főszereplő(?) fiatal tiszt egy kisebb sereg csitrit kap maga mellé, nesze neked honvédelem meg macsó katonásdi. (Aki pedig valóban megrendítő beszámolókat akar erről olvasni, Szvetlana Alekszijejics *Nők a tűzvonalban* című kötetét forgassa: sajnálatos, hogy a játékosok nem tették.) Különös az alapszitu, de annál különösebb, hogy az alkotók, akik méretes ambícióval vágtak bele az előadás kivitelezésébe, miért veszik ennyire komolyan ezt a lehetetlen történetet, miért nem néznek iróniával az ideológiai szósszal leöntött jelenetek mögé, miért ragadnak bele sokszor a nyúlós pátoszba. Nehezen hihető, hogy a közreműködő fiatalok (akik egy kivételével, ugye, mind lányok) bármi vonzót találtak volna ebben a poros anyagban.

Mielőtt további kifogásaimat sorolom, gyorsan leszögezem, hogy mindezeket túl a dolog azért elműködik, és ez elsősorban a színjátszók odaadásának és alázatos közreműködésének köszönhető. A lánycsapat nagyon ütős, a legjobbak akkor, amikor spontán csivitelésükkel az örület határára kergetik az egyetlen legényt a gáton: egyszerű, őszinte, hiteles jelenet, amiből még elkélt volna itt jó néhány.

NNÁ/KIMI 11.B Táltosok – *A Nap és a Hold elrablása*, rendezte Eck Attila

„Azt mondják rólunk, hogy a múltban élünk.” – elhangzik ez a mondat Eck Attila legújabb mitikus-archaikus indíttatású produkciójának az élén, amikor még a teljes csapatot együtt-egyben látjuk. Amúgy csodaszép ez a színes-hangos indítás, azt írtam fel magamnak, hogy a mozgással, énekkel, sodró erejű energiákkal abszolváltnyitány a közönség szeretetének és bizalmának elnyerését szolgálja: ha minden jól megy, itt olyan nagyon sokat kapunk a fiataloktól, hogy abból az előadás során két kézzel tudunk nekik vissza is adni; lám, tud működni a nézőtér és a színpad közötti kommunikáció, ha mindkét fél vevő erre.

De most vissza a múltba: Eck Attila a tavalyi *Saga* után megint kiváló érzékkel szemezget egy időben-térben talán tőlünk távol eső, de a benne foglalt, nagyon is tipikus és tökéletesen kortalan helyzetek révén mindannyiunkat, ám legfőképp a fiatalokat közről érintő problémákból. Íve van a történeteknek, az összevisszaság felől a rend felé haladunk, sokszor elágazó utakon, váratlan kitérőkkel, de azért végig nagyon célirányosan.

Banális azt leírni, hogy a meglehetősen bonyolult szövésszerű, egy királyfi felnővestörténetéről (is) szóló mese olyan témákat pedzeget, mint a féltékenység, a szeretet, a szerelem, a hősiesség, vagy akár a család fogalma, mert bár ott van mindez a színpadra kitéve, nagyon is, de szinte diszkrétan, finom eleganciával és végig nagyfokú szakértelemmel. A lényeg az átváltozás, az ősi, teremtet és romboló gesztusok jelen idejű megismétlése, ami a mítosz esszenciájának tökéletes értéséről tanúskodik. A rítus imitálása önmagában üres és kongó lenne, de itt az önreflexió és a humor folyton emlékeztet arra, amiről amúgy hajlamosak vagyunk elfeledkezni.

VMG/KIMI 11.D – Schwarz: *Pippin*, rendezte Perényi Balázs, Szalai Ádám

A nézőtérre telepített félálomjelenettel indít a valamikori musicalból kiinduló, de attól messzire rugaszkodó, hozzánk meg a játszókhöz egyaránt megrendítő közelségbe kerülő *Pippin*. (A mű eredeti formájában is komolyan kacérkodik amúgy a színházi helyzetre való utalgatással, illetve a színház az egész világ ordas közhelyének kreatív újrahazsínosításával.) Azt hiszem, ilyen egy ideális diákszínházi előadás. Perényi Balázs és Szalai Ádám munkájának minden percében érezni, hogy nem végrehajtás, hanem közös és személyre szabott gondolkodás, kimerítő ötletelés, majd körültekintő szelekció előzte meg a tulajdonképpen üres színpadon, egy száz-féleképpen használható zöld hálózástenger alatt, fölött, mellett zajló játékot.

A játékot, ami végig élettől és az élet iránti mély rajongással van tele. A könyvekben olvasható uncsi történelem mindvégig ugródeszka csupán, és az elrugaszkodás után elképesztő szabadságfokon száguldoznak a játszóok. Szép trükkök vezetik a figyelmet: a korán egymásra találó szerelmeseknek nem lehet nem drukkolni a nézőtérre, ha a színpadon is egy egész sereg szurkol a sikerért. A címszereplő királyfi korán rájön, hogy nincs számára királyi út: nem az a baj, hogy felmentése volt bodybuildingből, bár zsarnokba hajló apja, meg egy pszichológus számára aranybányát jelentő tesója oldalán alkata és habitusa sem könnyíti meg a dolgát.

Aztán az előadás végén valami varázslatos dolog történik, a láthatatlan rendező megnyomja a visszacsévéző gombot, és újra végigmegyünk a kacskaringós eseménysoron, csak éppen felgyorsítva és visszafelé. És akkor hirtelen minden a helyére kerül.

Műszi 11.C – *Útra kell*, rendezte Ákli Krisztián

Vannak előadások és vannak rendezők, amik/akik nem gondolják, hogy meg kellene könnyíteniük nézőik dolgát. Ákli Krisztián megszállottan kísérletezik mindenkor diákjaival a hagyományos színház fogalmának szétbomlásán, hol több, hol kevesebb sikerrel. És ez nagyszerű dolog: ha valamiből, hát ebből tényleg sokat tanul rendező, színjátzó, néző – önmagáról, meg a színházról mint olyanról is. Az *Útra kell* lenyűgöző léptékű vállalkozás, számomra mégis a színháztörténeket mindig előrevivő és katalizáló heroikus kudarcok sorát gyarapítja.

A Bóbita Bábszínház összes benti és kinti tereit mozgósító etűdsorban szűkebb-tágabb, zárt vagy nyitott placcon lehetünk tanúi és/vagy résztvevői hol zavarba ejtően banális, hol elgondolkodtató, de semmiképp nem a néző kényelmes szemlélődését szolgáló jeleneteknek. Mielőtt még valaki félreérti, ez utóbbi kifejezetten jó, az viszont nem annyira jó, ha az alkotók önmaguk vízióján kívül másra nincsenek tekintettel. Másképp: ennél a fajta sérülékeny struktúránál néhány alapvető dramaturgiai, színjátzó, logisztikai, sőt közlekedésszabályt muszáj lenne betartani.

Mert az nem lehet, hogy az egyik apró helyiségben harmincan zsúfolódnak, míg máshol senki se bukkan fel, szegény játszókat is nehéz helyzetbe hozva így; nem lehet, hogy a néző kiszolgáltatottnak és védtelennek érezze magát bizonyos helyzetekben; nem lehet, hogy a könyöklésben és lökdösésben megfáradt néző csöndben unatkozhat egy sarokban, mert hosszan-hosszan nem történik vele semmi, de az is problematikus, ha a kétszer hat epizódban (amiből én max. nyolcat, ha láttam) több ugyanazt a problémát rágcsálja, ráadásul majdnem ugyanúgy.

Nagy a fa, és még csak azt sem mondanám, hogy kicsi a fejsze. Inkább csak élezni kellene rajta, no, meg sokkal, de sokkal pontosabban célozni.

Articsókák – *Gilgames*, rendezte Horváth Dóra, Lakatos Dorina

Valamiért azt gondolom, hogy ha valaki mítoszokkal akar dolgozni színpadon, akkor előbb válogat a klasszikus antikvitás vagy a már megint, még mindig trendi skandináv mitológiából (már csak a köztük nyíló-nyitható átjárók miatt is), mint például a sumér hőseposzból. Önmagában tehát vagány dolognak tartom a *Gilgames* elővételét, ám az is kiderül Horváth Dóra és Lakatos Dorina előadásából, hogy szigorúan ez a történet itt és most elég bizonytalan lábakon áll, de legalábbis komoly beavatkozást, továbbgondolást igényelne.

Üres, fekete, rituális térben vagyunk, amit hosszú botokkal ritmizálnak, tagolnak a játszóok. Lenne még ebben a formában fantázia, sokszor mintha az első ötleteket látnánk megvalósulni a színpadon. A játszóok testükből és testükkel építkeznek, térbeli helyzetükkel egyértelműen jelzik a történetben elfoglalt pozíciójukat, mindvégig világos, ki van fent és ki lent, ki tör kinek az életére, és így tovább. A megértést segíteni hivatott a két, fehér ruhás narrátor is, akik demiurgoszként adják meg a kezdő lökést. Aztán sajnos megfélemeznek róluk a rendezőpáros; a színpad szélén nem csinálnak semmit, és bármennyire igyekeznek is, a némajáték érthető módon túl nagy kihívást jelent nekik.

Számos apró szépséget mégis rejt magában az előadás. A nép által szó szerint a magasba emelt, őket leigázó Gilgames, a nő csáberejét bevető Istar feltűnése, a megfáradt Enkidu erejének apadása emlékezetes pillanatok. Úgyesen vezeti a figyelmet az előadás, az epizodikus szerkezetű történetben átgondoltak a jelenetváltások. Üdítően más nyelven beszélnek el a két nagy hős összecsapását: az élő videójáték megcsillantja, hogyan lehetne (kellene?) hozzányúlni a nehezen mozdítható alapanyaghoz.

Földes Kis Színpad – *Szívünk nem reszket*, rendezte Dr. Puskás István

Önmagában van abban valami megrendítő és felkavaró, ha ilyen-olyan okokból az ember csoportvezetőként végül (majdnem) egyedül marad, és a fiával készít közösen előadást. Dr. Puskás István most így járt: hiába régi motoros ő a diákszínjátszásban, drukkolunk, hogy miskolci csapata remélhetőleg csak átalakulás, ne pedig felszámolás alatt álljon. A rendező fiával, Puskás Balázssal összedolgozva szinte Don Quijote-i küzdelmet folytat. Ez például máris egy olyan kapcsolódási pont lehetett volna, ami a *Szívünk nem reszket* című, diákszínjátszó találkozón eleve műfajilag merőben szokatlan monodramát téttel bíró előadássá teszi.

Ezzel szemben a legkortársabb 17. századi regény főhősének itt egészen új, eléggé meglepő arcvonásait ismerjük meg. Némelyik emlékeztet Cervantes örök túlélőjére, de a legtöbb elgondolkodtat: valóban erről szólna Don Quijote története? Az én, szigorúan szubjektív válaszom az, hogy nagyon nem: a búsképű lovag itt valamiféle kapitalizmuskritikát gyakorol, amikor korunk jellegzetes (vagyis az alkotók által annak gondolt) figuráit idézi fel a színpadon, bőséges bólogatásra biztatva a nézőket, hogy igen, igen, ez ma is így van.

Nem, nincs így, ráadásul a színlap is megtéveszt, amikor hét különböző karakter megjelenítését ígéri és várja el az egyetlen színésztől. Darabszámra még éppenséggel meglepnénk, de kerül az egész vállalkozásba valami cirkuszi, rossz ízű mutatóványos mellékzöngé: „Igen, én erre is képes vagyok! Sőt még erre is!” Minden igyekezte és alázatos munkája ellenére ugyanakkor a színész nem győz meg: a Sancho által felidézett veszélyes és/vagy örült karakterek külső jegyeikben úgy-ahogy elválnak, de egyébként mintha ugyanazokat a melankolikus, sokszor pátoszbá fulladó mondatokat hallgatnánk újra és újra.

Eck AMI Soltis Stúdió – *Mielőtt meghaltál*, rendezte Nagy Péter István

A diákszínjátszás egész működésével kapcsolatos kérdéseket is felvet ez a pompás előadás, gondolok itt az örök pedagógia vs. színház kérdéskörére. Nagy Péter István, a fiatal rendezőgeneráció jelentékeny alkotója, a celldömölki műhelyben nőtt fel, nem lep hát meg, hogy a csapat fiataljaival folytatott közös munka rendező és játékosok mély, kölcsönös megértéséről tanúskodik. A *zöld macska* című darab itt a kissé spoileres *Mielőtt meghaltál* címen fut: Elise Wilk 2013-as darabja kézenfekvő okokból népszerű a diákszínjátszók körében.

Mert vannak olyan rettenetes esetek, amikre nincs, nem lehet racionális magyarázat. Egy fiatal ember halála mindig ilyen, de ha van lehetőség a körülményeket, a szereplőket is megismerni közelebbről, még hevesebben ver az ember szíve. Bizonyos értelemben egy előre bejelentett gyilkosság krónikája lesz ez a minimalizmusában is rendkívül komoly színházi eszköztárat mozgató, minden elemében pontosan illeszkedő produkció.

Belelátunk a lakótelep életébe, a kallódó fiatalok hétköznapijaiba, a különböző tudatmódosító szerek nyújtotta pici eksztázisok felszabadító és riasztó hatásmechanizmusába. A fehér falra szinte folyamatosan vetített villódzó, megsokszorozott, kicsavarodó képsorok mintha egyenesen a karakterek nem éppen rózsaszín lelkének mélyére löknének minket. Időbe telik, míg rájövök, hogy itt egy rekonstrukció zajlik, az érintettek próbálják – sikertelenül – megérteni és lineáris narratívába rendezni az érthetetlen, mert értelmetlen történetet. Igazi bravúr, hogy a folyamatos vetítés ellenére minden szereplő arcot, hangot, sorsot kap, feszülten figyelem őket, és szorítok nekik azért, hogy elkerüljék az elkerülhetetlent. Nem nekem lesz igazam, sajnos és szerencsére, mindenestre az érzékszerveket és az érzelmeket egyformán alaposan megdolgozza a sok csatornán támadó előadás. Az egyik legszebb rémálom, amit valaha láttam.

Katona Kamra – *Jeruzsálem pusztulása*, rendezte Sárosi Gábor

Van valami végtelenül taszító és viszolygást keltő abban a világban, amit Sárosi Gábor és kecskeméti színjátszói lendületes vonásokkal élénk raknak. Ez most nem annyira impresszió, mint inkább a tények leírása: Katona József (nem is vagyok benne biztos, hogy méltán) elfeledett drámáját, a *Jeruzsálem pusztulása*-t, ha többet forgatnánk, a nemzeti klasszikus drámaíró képe alighanem komoly átalakuláson esne át. Csupa ellenszenves figurát mozgat ebben a bizarr (ál)történelmi drámában Katona, nagyon nehezemre esik bárkivel „menni”. Kizárólag a pénz, a vér, a hatalom, a kegyetlenség, a szexus mozgatja ezt a képzelte Jeruzsálemet – lehet, hogy helyben vagyunk? Valamelyest igen, de persze Katonának a 19. század első harmadában népszerű rémdrámázsáner sokszor 2D-s alakjai és pszichologizálással nemigen vádolható szituációi keltették fel az érdeklődését, szóval adekvát önvédelmi mechanizmus, ha nem vesszük őket túlságosan komolyan.

Nem titok: meglepve szembesültem vele, hogy bár Spiró György 1981-es átiratát is felhasználták a játszó, de javarészt az eredeti szöveget halljuk tőlük. Ertelmezve, értelmesen, érthetően, feszesen és fegyelmezetten. A veretes, de jól követhető szöveghez pászított trash-esztétika hideglelős megoldásokat szül: a fejekre húzott, plasztik szemeteszsákok arctalan zombisereget idéznek a színpadra. A térhasználat inkább túlbonyolított, mint bonyolult: a kereszt alakban elrendezett nézőtérrel sok helyről főleg nem látni az előadást. Nem szerencsés a nézők lájtos vegzálása sem, ahogy az sem, ha folyton emlékeztetnem kell magamat arra, hogy a karnyújtásnyira tőlem zajló erőszak „csak” színház.

Érdekesek a léptékváltások az előadásban. A nyílt színi brutalitás és a mini játékállatokkal „vívott” küzdelem békében megfér egymás mellett, mivel minden egy, üdvözlendő célnak rendelődik alá: elmesélni precízen, élvezetesen (!) Katona bonyolult históriáját.

Actcentus – Pass Andrea: *Napraforgó*, rendezte Balla Richie

A ma hozzáférhető, legkurrensebb drámakorpuszból kétségkívül vonzó Pass Andrea munkássága. Amellett, hogy hiteles, játszható szituációkat sorakoztat, komoly horderejű társadalmi problémákról is tudósít: átélhető és átérezhető, nagyon jelen idejű és erősen magyar fókuszú az a színház, amiben ő gondolkodik. Hogy a diák-színjátszók számára mindez könnyebbség, vagy épp ellenkezőleg, megoldhatatlan nehézségekkel teli terepet jelent, abban kissé tanácstalan vagyok a győriek Balla Richie rendezte *Napraforgó*ja után.

Akárhogy is, eleve bátor vállalkozás hozzányúlni ehhez a kompakt drámaszöveghez, az meg, hogy érvényes kozmetikai beavatkozásokat hajtottak végre rajta, jelentősen növeli a bemutató értékét. Az alkotók jó érzéssel azokon a pontokon módosítottak, ahol drámás játékokon keresztül is értelmezhető, ezáltal pedig közel kerül hozzájuk egy-egy jelenet – a családi tragédia csúcspontjaként szolgáló jelmezbáli szcénát megelőző készülődés tipikusan ilyen pillanat. És aztán jön a visszacsapás: a bálban éppen a lényeg sikkad el valahogy, akkor már többször mutatva, hogy a felnőtt karakterekkel, motivációikkal, esetenként fedett-kódolt beszédükkel nemigen tudnak mit kezdeni a játszó, bizonytalanságba sodorva több jelenetet.

Ez nem az ő felelősségük, persze, és érezhetően minden tőlük telhetőt megtesznek ebben a nagy odafigyeléssel készült, mégis csak részértékeket felmutatni képes előadásban. A gyerekek és a felnőttek mikrovilága Passnál élesen elválk, itt viszont – pusztán a megegyező életkorok és a belőlük következő hasonló megoldások miatt – nagyon is összemosódik, zavart okozva a tulajdonképpeni történések adekvát elbeszélésében.

Reménytelen – Zoltán Gábor: *Orgia*, rendezte Regős Simon

És a legvégére megint itt a háború: Zoltán Gábor brutális, az olvasóból fizikai viszolygást és undort kiváltó (magamról beszélek) fontos könyve volt a Regős Simon által és körül szerveződő fiúcsapat origója. A nyilas terror alatt álló Budapest véráztatta hétköznapijai adják az *Orgia* keretét: a válogatott kegyetlenkedések leírása, a „megteszi, mert megteheti” cinikus és pragmatikus megközelítése működteti ezt a rettenetes, minden ízében emberellenes, de hát mégis csak emberek által előállított, szégyenteljes kísérletet.

A játszó Budapest első nyilas revüjébe hívnak minket, a fehérre maszkolt arcú, fiatalokú elkövetők a komplex színpadi térhasználattal és az eleve hangsúlyosan színházi közegteremtéssel egy pillanatra sem hagynak kétséget afelől, hogy „csak” színházban vagyunk. Négy nagy fejezetre osztják az eseményeket, és a címek (*Hatalomátvitel*, *Az ifjúság ébredése*, *Hungarista művészet*, *A bolsevik támadás*) azt sejtetik, hogy egy előre kijelölt, jól körülírható irányba visznek az események. Ugyanakkor gyorsan kiderül, hogy a fejezeteken belüli epizódok sorrendje nagyjából-egészében esetleges: az ígért beváltatlan marad. (És az egész feltűnően emlékeztet a Stúdió K Színházban látható, remek előadásra a k2 Színházról: a *Rettegés és inség a Harmadik birodalomban* című „pesti kabaréra”.)

Problematikussá válik az embertársaikat *just for fun* kínzó, erőszakoló, gyilkoló nyilasok pozíciója akkor, amikor zsidókat/áldozatokat kell játszani némelyiküknek: ilyenkor óhatatlanul megjelenik a közreműködők játékában az együttérzés. Ez azonban szétrobbantja a teátrális keretet: ha nyilast alakítunk, akkor bármennyire ellenkezik is elveinkkel és jó érzésünkkel, mindvégig az egyenruhában kell maradni.

II. Országos Diákszínházi Fesztivál – kék szekció

beszámoló helyett

A fesztivál Kék szekciójának (pécsi) előadásairól nem kaptunk elemzést, részletes ismertetőt. Álljon itt a résztvevő csoportok jegyzéke:

Terne Cserhaja – *Se istenem, se hazám*, rendezte: Demarcsek Zsuzsa

Lovassy Színpad – *Viszonyok és változások*, rendezte: Fürj Katalin

Coproductio NNÁ/VMG – *OÁ, avagy a pályában egy gyermek jelezte, hogy valami baj van*, rendezte: Gombkötő Juli

PAPktum Faktum – *Régi és új színek*, rendezte: Pap Gábor, Várszegi Martin

Ifjú Morbid Színpad – Lorca: *Vérnász*, rendezte: Sárosi Gábor

Eck Imre AMI Soltis Stúdió – *Mielőtt meghaltam*, rendezte: Pesti Arnold

Adyák 11 – Mrozek: *Nyílt tengeren*, rendezte: Lakó Zsigmond